

Фінансується
Європейським Союзом

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ГЕНДЕРНІ ВИКЛИКИ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Європейського Союзу в рамках проекту «Мережа гендерних аналітичних центрів: посилення спроможності задля розробки передових політик, оцінки впливу, стратегічної адвокації та сфокусованих комунікацій щодо політик», що впроваджується Українським Жіночим Фондом.

Відповідальність за зміст інформації несе Громадська організація «Інформаційно-консультативний жіночий центр».

Інформація, що представлена у виданні, не завжди відображає погляди ЄС і УЖФ.

Мусевич Руслан Юрійович, старший викладач кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення оперативного факультету, Національна академія Національної гвардії України, 61001, майдан Захисників України, 3, м. Харків, тел.: (095) 918-21-95, e-mail: akademikusck@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-6110-5952>

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ГЕНДЕРНІ ВИКЛИКИ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ

ЗМІСТ

Значущість ролі жінок у військових конфліктах загалом.	3
Специфіка російсько-української війни.	4
Гендерні аспекти російсько-української війни.	8
24 лютого 2022 року. Гендерна реальність маскулінного війська.	13
Виклики.	15
Фізичні виклики для військовослужбовців в повсякденній діяльності.	15
Психологічні виклики для військовослужбовців під час участі у бойових діях.	16
Психологічні виклики для військовослужбовців щодо суміщення служби з сімейними обов'язками:	17
Логістичні та медичні питання для українських військовослужбовців в російсько-українській війні.	17
Виклики безпеки та захисту жінок та чоловіків військовослужбовців.	18
Упередження і стереотипи.	18
Соціокультурне відношення до військовослужбовців.	19
Внутрішні упередження у військовому середовищі.	23
Відображення у ЗМІ: військовослужбовці в російсько-українській війні.	24
Приклади вдалих практик. Українські жінки на лінії фронту.	25
Заходи і ініціативи, які спрямовані на підтримку жінок у військовій службі.	27
Висновки.	27

Вступ.

З початком агресії Росії проти України у 2022 році, українські чоловіки і жінки стали першим рядом оборони країни проти агресора, вони стали відомими своєю відвагою, вірністю присязі та високою професійною підготовкою.

Багато чоловіків були мобілізовані із цивільного життя, але швидко перетворилися на ефективних бійців, які протистояли одній з найбільш потужних армій світу.

Жінки, не дивлячись на меншу їх кількість в Збройних силах України, також відіграли ключову роль у захисті України, а їх участь у бойових діях демонструє незламний дух та рішучість українського народу. В умовах гострої бойової ситуації жінки-військовослужбовиці України проявили себе як відважні бійчині, лідерки та стратеги.

Жінки і чоловіки стикалися з численними викликами, включаючи фізичні та психологічні труднощі, а також зіткнулися з глибоко вкоріненими стереотипами та упередженнями щодо ролі жінок та чоловіків у військовій сфері.

Долі багатьох з них, на жаль, закінчилися на полі бою, але їх жертва не була марною. Вони стали символом українського спротиву та відваги. Їхні імена збережено в історії як героїв та героїнь, які віддали своє життя за незалежність України.

З початком агресії Росії проти України у 2022 році, роль жінок у військовому конфлікті стала особливо актуальною. З одного боку, ЗМІ акцентували увагу на жінках на передовій, що стало важливим для підняття морального духу населення. З іншого боку, ця увага породжувала додаткові стереотипні виклики щодо безпеки жінок та дотримання стандартів гендерної рівності.

Все це свідчить про необхідність подальшого вивчення ролі жінок і чоловіків у військових конфліктах, особливо в контексті російсько-української війни, для розуміння їх значущості та формування стратегій підтримки військовослужбовців у майбутньому.

Значущість ролі жінок у військових конфліктах загалом.

Участь жінок у військових конфліктах має глибокі коріння, що налічують багато століть. Протягом історії, жінки виконували численні ролі від медцини до пілотування бойових літаків, від шпигування до снайперування. Однак значущість їхньої ролі в військових конфліктах часто недооцінювалася або залишалася непомітною. Інтеграція жінок у військове середовище може сприяти формуванню більш збалансованих, адаптивних та ефективних військових формувань. Тому розуміння та визнання ролі жінок у військових конфліктах є життєво важливим питанням для будь-якого сучасного суспільства.

Обговорення ролі військовослужбовиць у російсько-українській війні має ключове значення з кількох причин:

1. Визнання їх внеску: незважаючи на гендерні стереотипи та упередження, багато жінок взяли активну участь у бойових діях, виконанні завдань бойового забезпечення, наданні медичної допомоги та у виконанні інших важливих завдань бойової служби. Їхній вклад заслуговує на визнання та повагу.

2. Боротьба з упередженнями: військова служба та, зокрема, участь у бойових діях часто вважаються «чоловічою» справою. Жінки, які вступають на військову службу, часто стикаються з гендерними упередженнями. Підкреслення їхньої ролі допомагає змінити ці стереотипи.

3. Психологічна підтримка: розповіді про досвід жінок на війні можуть допомогти іншим жінкам, які пережили або переживають подібні обставини, почути себе не самотніми та знайти способи адаптації та відновлення.

4. Зміцнення жіночого співтовариства: військовий досвід може створити унікальний зв'язок між жінками, які поділяли спільні виклики і перешкоди. Обговорення цього досвіду може зміцнити цей зв'язок та створити платформу для майбутньої підтримки.

5. Внесок у розвиток армії: досвід жінок може надати цінних уроків для реформування та модернізації сил оборони України. Вони можуть привести до вдосконалення системи тренувань військовослужбовців, вдосконалення тактики ведення бойових дій, логістичного та медичного забезпечення тощо.

6. Роль у миротворчих процесах: жінки часто підкреслюють важливість мирного вирішення конфліктів і можуть грати ключову роль у миротворчих зусиллях після завершення бойових дій.

7. Внесок у гендерну рівність: визнання ролі жінок у військових конфліктах сприяє загальним зусиллям забезпечення гендерної рівності в суспільстві.

Враховуючи все вищевказане, важливо не лише говорити про роль жінок у російсько-українській війні, але й просувати та захищати їхні права, визнавати їх на всіх рівнях суспільства.

Специфіка російсько-української війни.

Російсько-українська війна, яка розпочався у 2014 році, відрізняється декількома специфічними особливостями:

1. Гібридний характер війни: російська агресія 2014 року.

2014 рік став переломним для України та всієї міжнародної спільноти через агресію Росії. Та відмінність цієї агресії полягала у використанні Росією гібридних тактик. Відмінність гібридної війни від традиційного військового конфлікту полягає в тому, що вона використовує цілу палітру засобів для досягнення своїх цілей. Росія підтримувала та зброяла різноманітні бойові формування на сході України, а також використовувала свої регулярні війська без позначень, відомих як «зелені чоловічки», особливо під час анексії Криму.

Російські ЗМІ активно втручалися, спрямовуючи інформаційний потік так, щоб дискредитувати українську владу, військових та суспільство. Це створювало зовнішню та внутрішню напругу та розділення. Українські державні установи, зокрема Центральна виборча комісія, стали мішенями кібератак, що намагалися зіпсувати роботу важливих систем країни.

Росія використовувала свої енергетичні ресурси, такі як газ та нафта, аби тиснути на Україну, а також запроваджувала ряд торговельних обмежень. Окрім того за допомогою корумпованих політиків та образів у внутрішніх справах України Росія намагалася максимально спотворити та викривити процеси прийняття рішень в Україні.

Всі ці тактики були спрямовані на досягнення головної мети Росії - дестабілізувати Україну, похитнути її суверенітет та незалежність, а також відновити свій вплив в регіоні. Такий гібридний підхід робив відповідь на агресію складніше, оскільки традиційні механізми захисту можуть бути менш ефективними проти такого комплексного виклику.

2. Анексія окремих територій: російська інтервенція 2014 року.

У 2014 році світ став свідком одного з найбільш гучних порушень міжнародного права після Другої світової війни. Росія, ігноруючи міжнародні договори, а також угоди про невтручання у суверенітет і територіальну цілісність України, розпочала агресивні дії.

Анексія Криму: У лютому 2014 року, після втечі президента Януковича, невідомі військовослужбовці, згодом ідентифіковані як російські, з'явилися на території Криму [1].

16 березня 2014 року в Криму було проведено так званий «референдум» про приєднання до Росії, який абсолютна більшість країн світу визнали нелегітимним.

18 березня Росія оголосила про включення Криму до своєї території.

Конфлікт на сході України: В квітні 2014 року розпочалися збройні зіткнення в Донецькій та Луганській областях між українськими військовими та бойовиками, які підтримувалися Росією і російськими військовими. Згодом ці області були розділені на території під контролем української влади та так звані «ДНР» і «ЛНР», які фактично стали підприємствами Росії. Впродовж наступних років конфлікт мав хвильовий характер, із періодами активних бойових дій та перемир'я.

Ці події мають глибокі наслідки як для України, так і для міжнародних відносин у цілому. Рішучість Росії застосувати військову силу для зміни державних кордонів у Європі викликала серйозне занепокоєння серед міжнародної спільноти та порушила основи міжнародного порядку.

3. Повномасштабне вторгнення: гібридна агресія Росії проти України в 2022 році.

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію суверенної держави України. Ця агресивна дія стала наслідком накопичення військової присутності на кордоні протягом попередніх місяців.

Гібридний характер агресії: Незважаючи на очевидність військової агресії, Росія дотримувалася своєї гібридної тактики, спробуючи замаскувати свої дії. Використання терміну «спеціальна операція» мало на меті уникнення терміну «війна», зменшуючи таким чином реакцію світової спільноти на свої дії.

Реакція міжнародної спільноти: Більшість країн світу, особливо Західних держав, рішуче засудили дії Росії, ввели санкції проти РФ та

розпочали надавати військову та гуманітарну допомогу Україні. Агресія стала значним викликом для міжнародних інституцій, які виникли після Другої світової війни з метою забезпечення миру та безпеки.

Вплив на Україну: Російська агресія призвела до значних втрат серед цивільного населення та військовослужбовців. Війна має серйозні гуманітарні наслідки, включаючи велику кількість внутрішньо переміщених осіб та загрозу для критичної інфраструктури.

Це вторгнення ще раз підтвердило непередбачуваний характер гібридної війни, коли агресор одночасно веде військові операції, розповсюджує пропаганду та використовує економічний та кібернетичний тиск для досягнення своїх цілей.

4. Міжнародна реакція на російське вторгнення в Україну: Основні аспекти.

Економічні санкції проти Росії: Західні держави, особливо країни Європейського Союзу та Сполучені Штати, ввели строгі економічні санкції проти Росії. Це включало обмеження на доступ до міжнародних фінансових ринків, заморожування активів та заборони на експорт-імпорт певних товарів. Санкції були спрямовані на ключові сектори російської економіки, такі як енергетика, оборонний сектор та фінанси.

Підтримка України: Багато країн надали Україні гуманітарну допомогу, а також військову допомогу у вигляді зброї, боєприпасів та іншого обладнання. Міжнародні організації, такі як НАТО та ЄС, активізували співпрацю з Україною, поглиблюючи партнерство та надаючи технічну допомогу.

Дипломатичні спроби врегулювання: Мінські угоди стали ключовим документом у спробах дипломатичного вирішення конфлікту, хоча їхня реалізація була сповільнена через різницю у підходах сторін та відсутність гарантій їх виконання. Окрім Мінських угод, ряд міжнародних посередників, таких як ОБСЄ, намагалися сприяти мирному вирішенню конфлікту.

В цілому, міжнародна реакція відображала обурення агресивними діями Росії та бажання підтримати суверенітет та територіальну цілісність України. Тим не менше, дипломатичні спроби врегулювання демонстрували складність знаходження сталого рішення у такому глобальному конфлікті.

5. Культурні та історичні корені російсько-українського конфлікту: Огляд.

Спільне історичне минуле: З ранніх етапів історії, території сучасної України та Росії були тісно пов'язані. Київська Русь, одна з найпотужніших держав середньовічної Європи, є спільною історичною спадщиною обох народів.

Релігійні зв'язки: Християнство було прийняте на теренах Київської Русі у 988 році, що поклало початок розвитку Православ'я в регіоні. Ця релігійна традиція продовжує грати важливу роль в культурі обох країн [2].

Пострадянська ідентичність: Завершення існування Радянського Союзу в 1991 році породило нові національні ідентичності. В той час як Росія боролася за визначення своєї нової ролі як пострадянської держави, Україна рушила шляхом національного відродження та суверенітету.

Культурні розбіжності та спільні риси: Хоча українці та росіяни мають багато спільного в культурі, літературі та мистецтві, вони також мають унікальні культурні особливості, які формувалися протягом століть.

Політичні та геополітичні чинники: Історично Росія прагнула зберігати вплив на сусідні території. Україна, як ключовий геополітичний регіон, стала предметом такого впливу, особливо після розпаду СРСР.

Лінгвістичні питання: Мовне питання в Україні завжди було чутливим, особливо щодо статусу російської та української мов. Це питання стає ще більш актуальним у контексті конфлікту.

6. Цінності.

Російсько-українська війна, стала результатом ряду геополітичних, історичних, культурних і ідеологічних протиріч. Цінності, що лежать в основі цього конфлікту, складні та багатогранні. Ось декілька ключових аспектів:

Суверенітет і територіальна цілісність: Україна прагне захистити свій суверенітет і територіальну цілісність.

Європейська інтеграція: Для багатьох українців європейська інтеграція є символом демократії, прав людини, економічного росту та сучасних стандартів. Тому український рух в напрямку Європи сприймається як цінність.

Російський світ: З іншого боку, російська ідеологія «російського світу» висуває ідею культурної, історичної та духовної єдності російської цивілізації, до якої, за деякими думками, належить і Україна.

Демократія проти авторитаризму: У цьому конфлікті також проявляються різниці в баченні форми правління. Тоді як Україна прагне до більш демократичного суспільства, Росія за останні десятиліття зміцнила свою авторитарну модель.

Національна ідентичність: Війна також має аспект національної ідентичності, де українці визначають та захищають свою національну самобутність.

Права людини: Незважаючи на те, що і Україна, і Росія підписали міжнародні документи з прав людини, вони мають різний підхід до їхнього втілення та дотримання на практиці. Однак різниця в підходах до прав людини в Україні та Росії в контексті цього конфлікту демонструє глибокі розбіжності у світоглядах, цінностях та політичних системах двох країн. Україна активно працює над реформами в системі правосуддя, поліції та інших інституціях для підвищення стандартів прав людини. У контексті конфлікту українська держава захищає своїх громадян від агресії та порушень прав людини в зонах конфлікту.

В цей час російська влада дедалі більше зосереджується в руках однієї особи. Це призводить до обмеження громадянських свобод, свободи слова, свободи зборів та інших прав. Російська держава активно використовує пропаганду для формування своєї версії подій, що призводить до інформаційного спотворення та обмеження права на інформацію. Російські військові та підтримувані ними бойовики вчиняють порушення прав людини на території України, включаючи вбивства, тортури та захоплення заручників.

Інформаційна війна: Цінності в цьому конфлікті також формуються і маніпулюються через інформаційний простір, з використанням пропаганди, дезінформації та інших методів.

Ця війна – результат зіткнення різних історичних, культурних і політичних наративів. Цінності, що стоять за цими наративами, глибоко вкорінені в історію та культуру обох націй, і їх розуміння важливе для сприйняття контексту цієї війни.

Російсько-українську війну не можна розглядати лише як військове або політичне зіткнення. Вона є результатом глибоких культурних, історичних та соціальних процесів, які формувалися протягом століть.

Враховуючи всі ці особливості, російсько-українська війна є однією з найбільш складних та багатогранних війн ХХІ століття.

Гендерні аспекти російсько-української війни.

1. Жінки на передовій. У сучасній війні українські жінки не лише були свідками страхіть війни, але й активно брали участь у ній, стаючи невід'ємною частиною військового механізму. Наведемо основні виклики, що пов'язані з перебуванням жінок на передовій:

деякі жінки служать разом із чоловіками на передових позиціях, виконуючи ті ж ролі: стрільці, командири, артилеристи. Їх відвага та рішучість стали прикладом для інших, в той же час демонструючи, що жінка може бути таким же ефективним бійцем, як і чоловік;

багато жінок виконують роль медиків, рятують життя поранених, часто під вогнем противника. Їхній внесок у рятування життя важко переоцінити. Жінки-розвідниці, оператори зв'язку та інші спеціалістки допомагають забезпечувати успішні операції на полі бою, забезпечуючи важливою інформацією та комунікацією. Проте, незважаючи на їх відвагу та вклад, роль жінок у війні часто залишається непомітною або недооціненою. Мас-медіа, історії та військові звіти часто акцентують увагу на чоловічих героїчних подвигах, залишаючи жіночий внесок в тіні;

приєднуючись до військової служби, жінки також долають культурні та соціальні бар'єри. Ставлення до військовослужбовиць не завжди є позитивним, і їм часто доводиться доводити свою компетентність та професійність у «чоловічому» світі війни.

У світлі цих викликів важливо визнавати та вшановувати вклад жінок у захист країни, забезпечуючи їх рівними правами та можливостями, а також боротися з гендерними стереотипами, які обмежують їх участь та визнання.

2. Стереотипи та упередження. Військова сфера традиційно асоціюється з маскуліністю, і це відбивається в гендерних стереотипах, що існують у суспільстві. Ці стереотипи можуть впливати на сприйняття ролі жінок у збройних конфліктах і на їх досвід військової служби. Основними із них є:

«маскуліність» і військова служба: маскуліність часто пов'язують із силою, відвагою, агресією та захистом. Військовослужбовці-чоловіки можуть відчувати тиск щоб відповідати цим стереотипам, що може призводити до психологічних травм або відчуття недостатності, якщо вони не можуть відповідати цим очікуванням;

жінки і «не місце на війні»: жінок традиційно вважають берегинями дому, дбайливими та піклувальними. Тому їх участь у військовій службі може викликати здивування, сумнів або навіть опір. Військовослужбовиці можуть зіштовхнутися з підсміховуванням, недовірою чи недоцінюванням їхніх здібностей;

досвід жінок на передовій: на відміну від чоловіків, жінкам, які служать на передовій, додатково до стандартних викликів військової служби, доводиться впорядковувати свої дії в контексті гендерних стереотипів. Це може включати в себе переконання чоловіків у своїй «вартості та здатності» виконувати обов'язки так само ефективно, як і вони;

упередження та дискримінація: жінки можуть зіштовхнутися з гендерною дискримінацією, яка проявляється у формі неадекватного ставлення, обмеження в професійному зростанні або відсутності рівних можливостей.

Враховуючи вищезазначене, для зміни гендерних стереотипів у військовій сфері потрібно вживати заходів на різних рівнях — від інституційних змін до інформаційних кампаній, спрямованих на руйнування міфів та упереджень.

3. Жінки та чоловіки як постраждалі війни. Війни та збройні конфлікти завжди призводять до незліченних жертв серед цивільного населення, серед яких як чоловіки, так і жінки. Проте, на жінок війна може впливати особливим чином, через культурні, соціальні та біологічні фактори. Розглядаючи жінок і чоловіків як жертв війни необхідно враховувати такі основні чинники:

внутрішньо-переміщені особи: війна змусила тисячі людей покинути свої домівки. Жінки, особливо самі або з дітьми, можуть зіткнутися з особливими викликами на шляху пошуку безпечного місця притулку. Чоловіки, в свою чергу, можуть бути особливо уразливими до примусової праці або насильства;

жінки-біженки: жінки, які були змушені виїхати за кордон часто стикаються з численними викликами, включаючи збереження безпеки, доступ до ресурсів, а також захист від торгівлі людьми або сексуальної експлуатації;

сексуальне насильство: жінки в зонах конфлікту можуть бути особливо уразливими до сексуального насильства, включаючи зґвалтування як засіб ведення війни. Це не тільки призводить до фізичних та психологічних травм, але й може мати довгострокові соціальні наслідки через стигматизацію жертв;

гендерно-зумовлене насильство: окрім сексуального насильства, жінки можуть стати жертвами інших форм гендерного насильства, таких як домашнє насильство, примусові шлюби або «вбивства честі»;

чоловіки як постраждалі: чоловіки також стають жертвами насильства у військовий час, включаючи фізичне насильство, тортури, незаконне ув'язнення або покарання. Також вони можуть стати жертвами примусової праці.

Враховуючи ці аспекти, дуже важливо розробляти міжнародні, національні та місцеві стратегії для захисту жінок та чоловіків в умовах війни, а також надання післявоєнної підтримки та реабілітації.

4. Вплив війни на родинне життя чоловіків і жінок. В умовах війни роль жінки і чоловіка у суспільстві може кардинально змінюватися. Війна не лише приносить руйнації та смерть, але й викликає соціальні зрушення в життях багатьох людей. Особливо це стосується жінок, які стають єдиними годувальницями у сім'ї, втративши своїх чоловіків або коли ті відсутні через участь у бойових діях. Тут дуже важливими стають насупні фактори:

чоловіки військові: довготривала відсутність вдома може призвести до втрати близького зв'язку з членами сім'ї, особливо з дітьми, які ростуть і змінюються під час відсутності батька; війна може призвести до важких психологічних травм, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), який може впливати на взаємини в сім'ї;

чоловіки цивільні: вони можуть відчувати підвищений тиск, щоб забезпечити свої сім'ї, особливо якщо вони проживають в зоні конфлікту, де робота та ресурси можуть бути обмежені; війна може призвести до високого рівня стресу та тривоги, що впливає на їхню спосібність функціонувати в родині та суспільстві.

жінки військові: подвійне навантаження: жінки в армії можуть відчувати додатковий тиск, поєднуючи свої професійні обов'язки з родинними. Це може призвести до виснаження та стресу; жінки в армії можуть стикатися з гендерною дискримінацією або сексуальним насиллям, що може призвести до психологічних травм та ізоляції.

жінки цивільні: багато жінок, що не мали досвіду працевлаштування або не брали на себе роль головної годувальниці раніше, можуть стикнутися з викликом знайти роботу в умовах економічної нестабільності, породженої війною; у суспільстві з традиційними стереотипами стосовно гендерних ролей жінки можуть зіткнутися з незрозумінням та осудом через зміну їх соціальних ролей; стрес від втрати близької людини, тиск від необхідності утримувати сім'ю та пристосування до нової ролі можуть призводити до психологічних розладів; у випадках, коли жінка стає єдиною дорослою в сім'ї, їй може бракувати мережі підтримки, яка б допомагала у вирішенні побутових і виховних питань; окрім заробітку для сім'ї, на жінок повністю лягають усі домашні обов'язки, включаючи виховання дітей, догляд за літніми родичами та побутові обов'язки; жінки можуть відчувати відчуженість від своєї спільноти через змінені життєві обставини або через те, що їх нова роль не завжди визнана та підтримана соціумом;

Враховуючи всі ці фактори, важливо забезпечити підтримку для всіх членів сім'ї, які зазнали впливу війни, та зробити все можливе, щоб пом'якшити її негативні наслідки.

7. Жінки та чоловіки в ролі волонтерів. На місцевому рівні багато жінок і чоловіків займалися волонтерською діяльністю, намагаючись допомогти у боротьбі з наслідками агресії та забезпечити потреби фронту і внутрішньо переміщених осіб. Це було особливо важливо на початкових етапах війни, коли структури державного управління були недостатньо мобілізовані для відповіді на ситуацію, що склалася. Багато жінок-медиків та добровольців приєдналися до медичних пунктів на фронті, надаючи першу допомогу пораненим, а також забезпечуючи їх необхідними медикаментами і засобами.

Чоловіки та жінки з різних регіонів України активно займаються збором та розподілом гуманітарної допомоги для ВПО, створюючи тимчасові притулки і надаючи психологічну підтримку. Волонтери організували логістичні коридори для доставки необхідних ресурсів на фронт: продукти харчування, одяг, обладнання, засоби зв'язку та інше. Жінки та чоловіки брали активну участь у розповсюдженні правдивої інформації про події на фронті, протистоянні російській пропаганді та підтримці морального духу українського народу. Після повернення з фронту багато військовослужбовців потребували психологічної, соціальної та професійної реабілітації. Волонтери допомагали їм адаптуватися до мирного життя, навчали новим професіям, допомагали знаходити роботу. Завдяки активній участі волонтерів, як жінок, так і чоловіків, Україна змогла забезпечити відповідний рівень підтримки своїм громадянам під час одного з найважчих періодів її історії.

8. Соціальна реінтеграція. Після активних бойових дій, досвід війни залишає глибокий слід в душах і серцях бійців. Для багатьох з них, особливо для тих, хто пройшли через жорстокість бойових зіткнень, травми, втрати товаришів, перехід від військової реальності до мирного життя може стати справжнім викликом. Багато військовослужбовців і військовослужбовиць стикаються з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), депресією, анксіозністю і іншими психічними розладами. Наявність спеціалізованої психотерапевтичної допомоги є критично важливою для їх подальшої адаптації і в її наданні також важливо враховувати гендерні відмінності. На відміну від військової служби, де роль та обов'язки чітко регламентовані, цивільне життя може здаватися більш хаотичним і непередбачуваним. Військовослужбовцям часто потрібна допомога в освоєнні нових професійних навичок, пошуку роботи або підготовці до нової кар'єри.

Військовослужбовці можуть відчувати відчуженість від суспільства, незрозумілість свого досвіду і відмінності від цивільних. Створення спільнот для ветеранів, де вони можуть ділитися своїми досвідами і отримувати підтримку, може бути важливим кроком у їх реінтеграції. Деякі військовослужбовці повертаються з фізичними травмами, які вимагають довготривалого лікування і реабілітації. Це може впливати на їх здатність працювати, дбати про себе або здійснювати повсякденні обов'язки.

Війна може змінити особистісні відносини. Військовослужбовці можуть зіткнутися з викликами у відносинах з родичами, дружинами, чоловіками, дітьми через відсутність, зміни в характері або травми, отримані на війні

9. Гендерна нерівність у прийнятті рішень. Хоча жінки активно долучаються до військових дій та інших важливих аспектів оборонної діяльності, їхнє представництво у прийнятті стратегічних рішень залишається недостатнім. Це стосується не тільки військового сектора, але і політичних, економічних та соціальних аспектів країни. Основними критеріями тут є:

історична контекстуалізація: традиційно сфера прийняття рішень вважалася «чоловічою». Жінки часто відсувалися на другий план, вважаючи, що їх головна роль полягає в догляді за дітьми та домогосподарством;

обмежений доступ до ресурсів: жінкам часто бракує необхідних ресурсів, таких як освіта, фінансування або соціальні мережі, щоб зробити кар'єру у високих ешелонах влади;

стереотипи та упередження: гендерні стереотипи, що домінують у суспільстві, можуть впливати на сприйняття компетентності жінок та їхньої здатності до лідерства;

потреба в інклюзивності: представництво жінок у прийнятті рішень не лише справа рівності, але і ефективності. Різноманітний досвід та перспективи можуть призвести до більш обдуманих і збалансованих рішень;

міжнародний контекст: резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» закликає до активізації ролі жінок у процесах мирного врегулювання, переговорах та відновленні країн після конфліктів.

Для досягнення справжньої гендерної рівності важливо не лише забезпечити жінкам доступ до ресурсів, але й активно боротися з гендерними стереотипами, які обмежують їх можливості та вплив на прийняття рішень на всіх рівнях влади.

10. Жінки і чоловіки як активістки та активісти: спільний рух на підтримку нації у війні. Активізм став ключовим фактором у підтримці військових та цивільних осіб, які постраждали внаслідок конфлікту. Війна мобілізувала людей різного статусу, віку та гендеру, щоб допомагати своїй країні та співгромадянам. Основними показниками є:

спонтанна мобілізація: відгук суспільства на військові дії був миттєвим. Люди об'єдналися в групи, ініціативи, фонди, щоб надавати необхідну допомогу;

різноманітність дій: активісти займалися різноманітною діяльністю: від збору коштів та продуктів для військовослужбовців на передовій до психологічної підтримки сімей загиблих або поранених;

жінки на чолі: незважаючи на гендерні стереотипи, багато жінок стали лідерами або ключовими учасницями активістських ініціатив;

суспільна підтримка: активізм став мостом між військовими та цивільним населенням, зміцнивши відчуття єдності та взаємодопомоги серед громадян;

ризики та виклики: бути активістом у війні - це також стикнення з ризиками. Багато активістів зазнали переслідувань, нападів або інших форм тиску;

вплив на майбутнє: активісти не лише допомагають в часи війни, але й формують нову суспільну реальність, підкреслюючи важливість громадської участі, солідарності та відповідальності.

Діяльність активістів стала символом спротиву, об'єднання та надії для багатьох українців у період конфлікту. Вона підтверджує, що в умовах кризи суспільство може об'єднатися, незважаючи на гендерні, соціальні або культурні розбіжності.

Розуміння гендерних аспектів російсько-української війни: чому це важливо?

1. Глибше розуміння війни: війни та конфлікти впливають на людей різним чином, залежно від їхньої статі, гендерної ідентичності, віку,

соціального становища та інших факторів. Розуміння гендерних аспектів дозволяє отримати більш комплексний погляд на війну і її наслідки.

2. Ефективніші гуманітарні заходи: при розробці гуманітарних програм, знання гендерних особливостей дозволяє надавати цільову допомогу тим, хто її потребує, враховуючи виклики конкретні потреби людей.

3. Підтримка соціальної реінтеграції: після завершення військових дій, розуміння гендерних викликів допоможе у формуванні ефективних програм соціальної підтримки та реінтеграції для жінок та чоловіків та відновлення країни в цілому.

4. Визначення гендерного насильства: в умовах війни, жінки та чоловіки можуть ставати жертвами специфічних форм насильства. Розуміння цього допоможе визначати та запобігати цим проблемам.

5. Протидія стереотипам: війна часто посилює гендерні стереотипи. Виявлення та розуміння цих стереотипів є важливим кроком до їх подолання та побудови рівноправного суспільства.

6. Підтримка мирного процесу: жінки можуть грати ключову роль у процесах мирного врегулювання та відновлення. Визнання їх ролі та участі може сприяти стабільності та довготривалому миру.

7. Формування пам'яті та історії: гендерний підхід дозволяє враховувати різноманітні досвіди та переживання людей, формуючи більш повноцінне розуміння історії війни.

Таким чином, розуміння гендерних аспектів російсько-української війни не лише відображає реальність конфлікту, але й сприяє створенню ефективних механізмів підтримки, відновлення та забезпечення довготривалого миру.

24 лютого 2022 року. Гендерна реальність маскулінного війська.

В секторі безпеки і оборони України проводилася чимала робота щодо впровадження державної гендерної політики. Керівники різного рангу звітували про те як вони вже «впровадили гендер» в свої військові організації і вже здавалося не має про що хвилюватися. Ось-ось ми повинні стати найбільш гендерно-чутливою армією світу. Але ми хочемо нагадати, що в Україні активно насаджувалися російські наративи «о вреде гендерного равенства» та більшість керівників в СБіО України звикли працювати за радянськими методами і в бачення майбутнього українського війська не вписувався «гендер».

І ось настало 24 лютого 2022. І кругом було чути *«Що робити з жінками? Куди їх дівати, адже вони не вміють воювати? Адже у них діти! Жінки тільки створюють проблеми!»* Командири, які були переважно чоловіки, зняли свої маски і показали, що раніше вони тільки імітували роботу в цьому напрямку. Замість того, щоб кожен і кожна взяли за зброю, командири почали шукати шляхи як кудись «подіти» військовослужбовиць. Більшість жінок були шоковані такою поведінкою, адже вони були готові взяти до рук зброю і захищати рідну землю, але командири вирішили за них. Не дивлячись на військові звання та посади дівчат та жінок почали ставити кухарками, прачками, але не залучали до несення бойової служби. Всі результати гендерної політики у війську рухнули в одну мить.

Звичайно були й такі жінки, які з радістю були готові, щоб «їх захищали чоловіки», але й були такі які переконували командирів в своїй готовності та професійності.

За деякий час одні жінки залишили військову службу, інші підлаштувалися так щоб подалі в тил, і тільки найбільш віддані стали на захист Батьківщини зі зброєю в руках.

На сьогодні питання повноцінного залучення жінок у війську залишається не вирішеним. На жаль жінки ще не готові взяти відповідальність щодо захисту держави, а чоловіки не готові сприйняти жінок рівних собі.

Вже півтора роки йде повномасштабна війна, а жінки досі обмежені законодавчо в доступі до військової служби.

Так ст. 269 статуту внутрішньої служби Збройних сил України» [3] (далі - Статут) містить дискримінаційні норми як для жінок, так і для чоловіків. Визначено що «Військовослужбовці до складу добового наряду призначаються з додержанням законодавства з питань охорони материнства та дитинства», але одночасно в цій статті встановлено обмеження для залучення жінок-військовослужбовців до несення служби у нарядах «Військовослужбовців-жінок залежно від військового звання та посади дозволяється призначати помічником чергового військової частини, черговим або помічником чергового контрольно-пропускного пункту, черговим чи днювальним медичного пункту (з числа медичних працівників (фахівців), черговим штабу, їдальні, посильним, черговим чи днювальним гуртожитку». Таким чином жінок не можна призначати в такі наряди:

черговий військової частини;

варта (начальник варті, помічник начальника варті, розвідний, чатовий);

черговий і днювальні парку, а також механіки-водії (водії) чергових тягачів;

черговий підрозділ;

черговий сигналіст;

пожежний наряд;

водії чергових автомобілів;

черговий роти;

днювальний роти.

Вимоги статуту протирічать статті 12 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», а саме «Жінки виконують військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками (за винятком випадків, передбачених законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі), що включає прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу, проходження військової служби, проходження служби у військовому резерві, виконання військового обов'язку в запасі та дотримання правил військового обліку».

Чому потрібні зміни до Статуту?

1. Дискримінація дівчат і жінок. Дівчата під час навчання не мають можливості отримати практичні навички та вміння несення служби у варті та в інших нарядах, що свідчить про відсутність у дівчат рівного із хлопцями доступу до освітнього процесу.

2. Створення для дівчат іміджу «баласту» у військовому середовищі. Під

час навчання у вищому військовому навчальному закладі курсантки отримують менше службове навантаження ніж курсанти, що приводить до порушення норм службового навантаження на хлопців, які замість дівчат несуть службу у тих видах нарядів, що заборонені для дівчат.

3. Гендерна дискримінація. Після випуску курсантки отримують офіцерське звання «лейтенант» і направляються у військові частини для подальшого проходження військової служби. Як правило це рівень роти - командир взводу, заступник командира роти та командир роти. Але тут одразу відбувається конфлікт між офіцерами чоловіками і жінками. Причиною є знову 269 стаття, яка забороняє залучати жінок до певних видів нарядів, в тому числі варти. Якщо командир взводу жінка не може заступити в наряд, замість неї повинен піти тільки командир роти або його заступник (це якщо вони чоловіки). Якщо в роті всі офіцери будуть жінки, то рота не зможе виконувати свої завдання за призначенням, так як вони не будуть мати права очолити наряди. Тому командири частин прикладають усіх зусиль, щоб жінка-офіцер не прийшла до них служити і просять командування військ не набирати на навчання дівчат.

На нашу думку, депутати Верховної Ради України повинні внести зміни у ст. 269 Закону України «Про Статут внутрішньої служби Збройних сил України» і викласти її у такій редакції: «Військовослужбовці до складу добового наряду призначаються з додержанням законодавства з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі», що відповідає вимогам Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу».

Виклики.

Фізичні виклики для військовослужбовців в повсякденній діяльності.

Жінки та чоловіки, які служать у військах, зіткнулися з рядом фізичних викликів. Хоча деякі з цих викликів є загальними для обох статей, інші можуть бути особливими чи більш вираженими для однієї з груп. Розглянемо основні фізичні виклики для жінок та чоловіків військовослужбовців:

Загальні для обох статей:

Травми та перевтома: тяжкі фізичні навантаження, тренування, нестача сну та стрес можуть призводити до травм та перевтоми.

Нестандартний режим дня: нерегулярний графік роботи, чергування, довгі перебування в полі можуть впливати на загальний стан здоров'я.

Екстремальні умови: військовослужбовці можуть виконувати завдання в екстремальних умовах - холод, спека, висока вологість, високогір'я тощо.

Для жінок:

Біологічні особливості: менструальний цикл та його наслідки (наприклад, менструальні болі) можуть становити виклик під час тривалих завдань військової служби чи тренувань.

Вагітність та материнство: жінки можуть стикатися з необхідністю збалансувати вагітність, пологи та постпологовий період із військовою службою.

Стандарти фізичної підготовки: хоча багато жінок здатні виконувати ті ж фізичні вправи, що й їхні колеги чоловіки, іноді стандарти фізичної підготовки доцільно адаптувати до фізіологічних особливостей жінок.

Для чоловіків:

Високі стандарти фізичної підготовки: від чоловіків зазвичай очікується демонстрація високого рівня фізичної здатності, їх невідповідність може призвести до психологічного тиску.

Військовий кодекс честі: чоловіки можуть відчувати тиск щодо відповідності соціальним нормам сміливості, відваги та «маскулінності», що може призвести до ігнорування власних травм або потреб.

Важливо розуміти, що жінки та чоловіки можуть долати ці та інші виклики різними способами, і обидві статі можуть виявити неймовірну відвагу, витривалість та рішучість у відповідь на ці виклики.

Психологічні виклики для військовослужбовців під час участі у бойових діях.

Загальні для обох статей:

посттравматичний стрес: зіткнення з насильством, загибеллю товаришів та іншими травмуючими подіями може призвести до посттравматичних стресових розладів;

ізоляція від рідних: відсутність контакту з сім'єю та друзями може викликати відчуття самотності та ізоляції;

адаптація до цивільного життя: після повернення зі служби адаптація до «звичайного» життя може бути складною;

моральні травми: зіткнення з ситуаціями, які викликають сумніви в моральній правильності своїх дій, може мати глибокі психологічні наслідки.

Для жінок:

гендерні стереотипи: жінки можуть стикатися з певними очікуваннями або упередженнями щодо їхньої ролі, здатності та місця в армії;

страх перед сексуальними нападами або домаганнями: війна часто супроводжується підвищеним ризиком сексуального насильства. Військовослужбовиці можуть бути особливо уразливими до таких атак з боку ворожих військ або навіть власних товаришів;

сприйняття як «менш здатних»: деякі жінки можуть відчувати тиск зі сторони колег щодо того щоб жінки довели свою вартість або здатність виконувати завдання так само добре, як чоловіки.

баланс між службою та сім'єю: жінки часто борються з проблемами знаходження балансу між роллю матері або дружини та військовою службою.

Для чоловіків:

соціальні очікування «маскулінності»: чоловіки можуть відчувати тиск з вимогою бути завжди «сильними» та не показувати емоцій.

страх втрати статусу «захисника»: чоловіки можуть боятися нездатності захистити своїх товаришів або бути сприйнятими як «слабкими»;

внутрішній тиск: страх перед невдачею або тиск бути кращим може впливати на психологічний стан чоловіка.

Служба в армії завжди є викликом для психіки, незалежно від статі, але розуміння особливостей, які стосуються кожної статі, може допомогти краще підтримувати військовослужбовців.

Психологічні виклики для військовослужбовців щодо суміщення служби з сімейними обов'язками:

постійний баланс між професійними обов'язками та домашніми обов'язками може призводити до відчуття втоми, стресу і перевантаження;

може виникати відчуття вини перед сім'єю за недостатню присутність або участь у важливих подіях у житті родини;

жінки та чоловіки можуть відчувати, що їх родина або спільнота не розуміє або не цінує їхній вклад у службу, а також їхнє бажання суміщувати професійні та сімейні обов'язки;

тривала відсутність, стрес або травми, пов'язані з військовою службою, можуть ускладнювати взаємодію з членами сім'ї та викликати непорозуміння;

постійна потреба в ролі солдата і матері, батька, сина чи доньки може призводити до емоційного вигорання, коли ресурси особистості вичерпані;

суміщення служби з сімейними обов'язками може залишити мало часу для особистого догляду за собою, релаксації та відновлення;

постійна потреба бути «на варті» як на службі, так і вдома, може призводити до загального виснаження та побічних наслідків (наприклад, домашнє насильство).

Жінкам та чоловікам може бути потрібна додаткова психологічна підтримка для подолання цих викликів, а також ресурси, які допомагають їм знаходити рівновагу між службою та сімейними обов'язками.

Логістичні та медичні питання для українських військовослужбовців в російсько-українській війні.

Логістичні питання.

Одним з головних логістичних викликів для жінок-військовослужбовців є військова екіпіровка та спорядження, які зазвичай розроблені та виготовлені з урахуванням фізичних характеристик чоловіків. Взуття та військова форма можуть бути незручними або не зовсім відповідати жінкам, оскільки вони зазвичай виготовлені з урахуванням чоловічих параметрів. Використання не властивої форми або взуття може призвести до незручностей, розтяжок або інших травм.

Жінки можуть зустрічати проблеми із захисними жилетами, шоломами або спорядженням, що також часто розроблені з огляду на чоловічі параметри. Неправильно підібраний захисний жилет або шолом може зменшити рівень захисту в бойових умовах.

Жінки можуть зіткнутися з проблемами під час керування військовою технікою, оскільки багато елементів управління або дизайну зазвичай розраховані на чоловіків. Наприклад, місця в бойових машинах часто розроблені для більш великого чоловічого тіла, що може створити труднощі для жінок.

Відсутність приватності та належних умов є важливою проблемою, з якою стикаються військовослужбовці, особливо жінки, на передовій. Військовослужбовці можуть стикаються з додатковими труднощами у

зв'язку з особистою гігієною, особливо під час постментсруального синдрому. Недостатні санітарні умови та відсутність приватності для здійснення особистої гігієни можуть бути додатковим джерелом стресу та незручностей.

Відсутність можливості змінити одяг та недостатні санітарні умови можуть призвести до розвитку різних шкірних захворювань та інфекцій.

Чоловіки також стикаються з проблемами приватності та санітарних умов, хоча їх фізіологічні потреби можуть бути дещо менш складними. Однак, недостатня гігієна та відсутність приватності можуть також призвести до шкірних захворювань, інфекцій та загального дискомфорту.

Особи обох статей можуть відчувати психологічні наслідки від відсутності приватності, включаючи стрес, дискомфорт та зниження морального стану. Основний виклик полягає в тому, щоб забезпечити рівний доступ до відповідного спорядження та забезпечити комфорт і безпеку всіх військовослужбовців, незалежно від їх статі.

Медичні питання.

Що стосується медичних питань, то одним з ключових є доступ до спеціалізованих медичних послуг, які враховують фізіологічні особливості обох статей. Наприклад, жінки можуть мати потребу в гінекологічній допомозі, яка може бути важко доступна в умовах війни.

Розуміння та врахування статево-зумовлених відмінностей у медичних питаннях, включаючи психологічну підтримку, є критично важливим для забезпечення ефективної медичної допомоги для осіб обох статей. Ці та інші виклики вимагають особливого підходу під час організації логістичного та медичного забезпечення.

Виклики безпеки та захисту жінок та чоловіків військовослужбовців.

Жінки та чоловіки, які служать в армії, стикаються з рядом загроз безпеки та захисту, багато з яких зумовлені військовим середовищем та специфікою війни.

І жінки і чоловіки під час бойових дій можуть отримати поранення, потрапити в полон та загинути. Однак жінки можуть додатково зазнавати насильства через гендерні стереотипи. Стрес від участі в бойових діях, побачення смерті та руйнувань, може призвести до розвитку психологічних розладів, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) у чоловіків і жінок.

Жінки у військовій службі можуть бути вразливими до сексуального насильства та домагань. Проте, це не виключає, що чоловіки теж можуть бути жертвами такого насильства.

Важливо пам'ятати, що всі ці виклики варіюються в залежності від контексту, включаючи культуру, релігію, політичну ситуацію, та інші фактори. Військові організації та правозахисники активно працюють над тим, щоб зменшити ці ризики та забезпечити безпеку та захист всіх військовослужбовців, незалежно від їх статі.

Упередження і стереотипи.

Соціокультурне відношення до військовослужбовців.

Чоловіча відвага.

Чоловіки, які служать у війську, часто вважаються взірцем «чоловічої відваги». Вони зображуються як сильні, хоробрі, витривалі та віддані своїй долі, готові жертвувати своїм життям заради своєї країни.

Ці відношення є частиною глибоко вкорінених гендерних стереотипів та упереджень, які часто проявляються в суспільстві. За такого відображення «чоловічої відваги», чоловіків, що служать у війську, бачать як ідеал «сильного» і «відважного» чоловіка. Ось декілька способів, якими це може впливати на чоловіків та суспільство в цілому:

високі очікування: соціальні очікування від чоловіків бути «сильними» і «відважними» можуть призводити до високого рівня стресу та тиску, особливо для тих, хто відчуває, що вони не можуть відповідати цим стандартам;

приховування емоцій: стереотип «сильного» чоловіка може вести до того, що чоловіки будуть відчувати тиск що змусить їх приховувати свої емоції або виявляти тільки ті, що вважаються «чоловічими». Це може призводити до нездорового способу боротьби зі стресом та емоційними проблемами;

проблеми з відносинами: стереотипи про «чоловічу відвагу» можуть також впливати на відносини між чоловіками та жінками. Ці очікування можуть призвести до несприйняття гендерних ролей, конфліктів та непорозумінь в особистих відносинах;

ризик для здоров'я: постійний стрес і тиск, що пов'язані з необхідністю бути «сильним» та «відважним», можуть призвести до серйозних проблем з фізичним та ментальним здоров'ям, включаючи підвищений ризик розвитку психологічних розладів, таких як ПТСР, а також серцево-судинних хвороб.

Соціальні очікування.

Соціум часто очікує, що чоловіки виконають свій «обов'язок» служити у війську. Вони можуть відчувати соціальний тиск стосовно військової служби, особливо під час війни.

Соціальні очікування щодо чоловічої ролі у війську можуть створювати додатковий тиск та стрес. Це особливо актуально у часи конфліктів або війни, коли патріотичні почуття зростають, і військова служба вважається особливо важливою. Ось декілька можливих наслідків від цих очікувань:

соціальний тиск: чоловіки можуть відчувати великий тиск від суспільства, щоб вступити до військової служби або приєднатися до війни. Це може включати тиск від родини, друзів, роботодавців або спільноти в цілому;

відчуття обов'язку: може виникнути почуття, що служба у війську - це «обов'язок» або «необхідність», особливо якщо чоловік вважає, що він повинен захищати свою країну, сім'ю або спосіб життя;

стрес та тривога: соціальний тиск та відчуття обов'язку можуть призвести до збільшеного стресу та тривоги, особливо якщо чоловік не впевнений у своєму рішенні служити у війську або якщо він боїться насилля, травм або смерті, що може супроводжувати військова служба;

соціальна ізоляція: чоловіки, які вирішують не приєднуватися до війська, можуть відчувати соціальну ізоляцію або відмову, особливо якщо вони живуть у спільнотах, де військова служба високо цінується.

Емоційна відчуженість.

В результаті традиційних уявлень про «маскулінність», чоловіки-військовослужбовці можуть відчувати тиск з боку соціуму не показувати слабкість або емоції. Це може спровокувати почуття відчуження та складностей у вираженні своїх почуттів.

Традиційні уявлення про «маскулінність» та вираження емоцій можуть призвести до ряду проблем для чоловіків-військовослужбовців. Ці проблеми можуть охоплювати наступні аспекти:

самоізоляція: чоловіки можуть утримуватися від вираження своїх почуттів через страх перед засудженням або відчуттям вразливості. Це може призвести до самоізоляції та відчуття відчуженості від інших;

внутрішній стрес: постійне пригнічення власних емоцій може призвести до зростання внутрішнього стресу та тривоги;

вплив на міжособистісні відносини: небажання або неспроможність виразити свої почуття може перешкоджати встановленню та підтримці здорових міжособистісних відносин. Це може бути особливо складно для тих, хто повертається з військової служби і намагається адаптуватися до цивільного життя;

психічні проблеми: постійне придушення емоцій може спричинити або загострити психічні проблеми, такі як депресія, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), анкіозні розлади та інші психічні стани.

Анкіозні розлади є групою психічних розладів, які характеризуються постійними або періодичними відчуттями тривоги, страху або незручності. Ці відчуття можуть бути настільки сильними, що вони перешкоджають нормальному життю людини. Ось кілька основних типів анкіозних розладів:

Генералізований анкіозний розлад (GAD). Цей розлад характеризується постійним і неконтрольованим почуттям тривоги, яке важко контролювати. Воно впливає на щоденне життя і активність.

Панічний розлад. Це стан, коли людина має регулярні панічні атаки. Вони можуть виникати раптово і без очевидної причини, супроводжуються інтенсивним страхом і фізичними симптомами, такими як підвищений серцебиття, задишка, тремтіння.

Соціальний анкіозний розлад (соціальна фобія). Люди з соціальним анкіозним розладом бояться ситуацій, де їх можуть оцінювати або критикувати інші люди. Це може включати спілкування на публіці, їжу в громадських місцях або навіть зустрічі з новими людьми.

Посттравматичний стресовий розлад (PTSD). ПТСР розвивається після того, як людина переживає або стає свідком травматичної події. Симптоми можуть включати відтворення події, уникнення місць або людей, що нагадують про подію, та постійну готовність до «бою або втечі».

Маскулінність та військова культура.

Маскулінність, як вона представлена в військовій культурі, може привести до гендерної дискримінації, сексизму та недоцінювання ролі жінок у

війську. Це, в свою чергу, може вести до проблем з рівністю та інклюзивністю у військових структурах.

Маскулінність, як її розуміють і пропагують у військовій культурі, дійсно може мати низку негативних наслідків. Ось декілька можливих проблем:

гендерна дискримінація: у військовій культурі, де переважає чоловіча більшість, жінки можуть відчувати дискримінацію або бути обмеженими у своїх кар'єрних можливостях. Вони можуть зіткнутися з певними бар'єрами, коли стосується доступу до певних позицій або ролей;

сексизм: сексистські стереотипи та уявлення про маскулінність можуть поширюватися в військовій культурі, призводячи до дискримінації, виключення або неповаги до жінок. Це може проявлятися в різних формах, включаючи сексуальне домагання, образливі жарти або коментарі, а також ігнорування або недооцінка внеску жінок.

проблеми з рівністю та інклюзивністю: маскулінність у військовій культурі може вести до серйозних проблем з рівністю та інклюзивністю. Це може стосуватися не тільки жінок, а й представників ЛГБТ+ спільноти, етнічних меншин та інших маргіналізованих груп.

Для боротьби з цими проблемами, необхідно здійснювати активні заходи для розширення розуміння маскулінності, забезпечення гендерної рівності та створення інклюзивної військової культури.

Традиційна роль жінки.

В українському суспільстві продовжує мати місце культура і традиції в яких жінку сприймають як доглядача, матір, та опікунку родини. Ця роль може створювати враження, що жінки не придатні для військової служби або бойових дій. Це може створювати бар'єри для жінок, які хочуть служити у війську. Декілька наслідків цього можуть включати:

обмеження кар'єрних можливостей: жінкам можуть бути відмовлено в можливості служити на певних військових посадах, особливо тих, які традиційно вважаються «чоловічими».

дискримінація та сексизм: жінки в війську можуть зіткнутися з дискримінацією або сексизмом з боку своїх колег-чоловіків або командного складу, які можуть сприймати їх як менш компетентних або менш придатних для служби.

соціальний тиск і стигматизація: жінки, які вибирають військову кар'єру, можуть зазнавати соціального тиску або стигматизації з боку суспільства, що вважає, що вони виходять за рамки своєї «природної» ролі.

питання балансу між роботою та сім'єю: для жінок, які є матерями, можуть виникнути додаткові виклики, пов'язані з балансуванням між військовою службою та сімейними обов'язками.

Ці проблеми вимагають подальшої уваги та дій з боку військових органів і суспільства загалом, щоб забезпечити рівність та справедливість для всіх військовослужбовців, незалежно від їх статі.

Фізичні обмеження.

Є упередження, що жінки фізично менш здатні впоратися з вимогами військової служби, особливо в ситуаціях інтенсивних бойових дій. Це є одним

зі стереотипів, з якими зіштовхуються жінки в війську. Декілька важливих моментів для розгляду в цьому контексті:

біологічна різниця: так, існує біологічна різниця між жінками та чоловіками, зокрема, у фізіології, а часто ще і в силі і витривалості. Однак це не означає, що жінки не можуть виконувати ефективно військові обов'язки. Багато жінок успішно служать у війську та беруть участь у бойових діях, доводячи, що вони здатні впоратися з фізичними вимогами;

тренування та підготовка: відповідне фізичне тренування та підготовка можуть допомогти жінкам подолати деякі з цих біологічних різниць. Правильні методи тренування можуть допомогти жінкам підвищити свою силу та витривалість до рівня, що потрібен для виконання військових обов'язків;

жінки в бойових ролях: є докази, що жінки можуть дуже ефективно виконувати бойові ролі. Наприклад, жіночі снайперські команди або розвідниці можуть бути дуже ефективними завдяки більш високим навичкам спілкування та спостереження.

Загалом, хоча зазвичай існує фізична різниця між жінками та чоловіками, але вона не повинна бути перешкодою для жінок, які хочуть служити у війську. Важливо забезпечити рівні умови для всіх військовослужбовців, забезпечуючи їм відповідну підготовку та тренування.

Емоційна нестабільність.

Існує стереотип, що жінки емоційно менш стабільні або можуть реагувати більш емоційно на стресові ситуації порівняно з чоловіками. Це ще один поширений стереотип, який часто зустрічається в розмовах про різницю між чоловіками та жінками. Однак, це упередження не відображає дійсність.

індивідуальні відмінності: реакція на стрес може значно варіюватися від особи до особи, незалежно від статі. Емоційна стійкість і здатність ефективно керувати стресовими ситуаціями є рисою не уродженою, а набутою;

емоційна інтелігентність: деякі дослідження показують, що жінки можуть мати вищий рівень емоційної інтелігентності порівняно з чоловіками. Це означає, що вони можуть бути краще здатні розпізнавати, розуміти та керувати своїми емоціями, а також емоціями інших;

співчуття та комунікація: жінки часто вважаються більш співчутливими та комунікабельними. Ці навички можуть бути особливо корисними в ситуаціях кризи або конфлікту, де потрібно встановлювати зв'язок з місцевим населенням або надавати психологічну підтримку іншим членам команди.

Таким чином, хоча жінки можуть проявляти свої емоції інакше, ніж чоловіки, це не означає, що вони менш стабільні або менш здатні впоратися з військовою службою або бойовими діями.

Взаємодія в колективі.

Є упередження, що присутність жінок у суто чоловічому військовому колективі може створювати напруженість або дистракцію, а також викликати конфлікти. Цей стереотип також досить поширений і він часто використовується як аргумент проти жінок у війську. Однак, важливо розуміти, що успішність команди залежить від професіоналізму її членів, а не від їх статі. Напруженості та конфлікти можуть виникати в будь-якій групі,

незалежно від статевого складу. Важливо навчити військовослужбовців поважати та цінувати різноманітність своїх колег.

Важливо також зазначити, що присутність жінок може привести до позитивних змін в військовому середовищі. Жінки можуть приносити унікальні перспективи, вміння та досвід, які можуть підсилити командну роботу, стратегічне планування.

Останнім часом багато військових організацій по всьому світу активно працюють над збільшенням ролі жінок і сприянням гендерної рівності в своїх рядах. Зроблено значні зусилля, щоб забезпечити більш інклюзивне та рівноправне середовище для всіх військовослужбовців, незалежно від статі.

Професійний розвиток.

Є упередження, що жінки менш схильні до кар'єрного зростання в армії або можуть мати обмежені можливості через свою стать. Так, це дійсно великий виклик. Професійний розвиток у військовій сфері часто залежить від існуючих стереотипів і упереджень, а також від інституціональних бар'єрів:

стереотипи та упередження: багато людей вірять, що жінки не можуть бути такими ж ефективними військовими лідерами, як чоловіки, через свої фізичні або емоційні характеристики. Ці стереотипи можуть призвести до дискримінації, коли йдеться про підвищення в званнях чи посадах.

інституціональні бар'єри: в багатьох військових організаціях існують структури та політики, які прямо або опосередковано ускладнюють жінкам досягнути вищих посад. Це може включати відсутність жіночих ролей-моделей, обмежені можливості для професійного розвитку та навчання, а також недостатній захист від гендерного насильства та дискримінації.

Протидія цим викликам вимагає системних змін на всіх рівнях військової організації, включаючи зміни в політиці та культурі, а також посилення заходів проти дискримінації та насильства. Крім того, необхідно створити рівні можливості для професійного розвитку та підвищення для всіх військовослужбовців, незалежно від їх статі.

Сімейні обов'язки.

Часто вважається, що жінки, які служать у військових формуваннях, можуть мати конфлікт інтересів між службою і сімейними обов'язками. Особливо це має значення для військовослужбовиць, які є матерями. На них нерідко тисне традиційне уявлення, що жінка є головною «берегинею» у сім'ї, а також високі вимоги військової служби. Це може викликати стрес та конфлікт між роботою і домашніми обов'язками.

Військові організації мають зробити більше, щоб підтримати військовослужбовців, які є батьками та матерями. Це може включати в себе надання гнучких графіків роботи (там, де є така можливість), допомоги з дитячими садками або школами, а також надання психологічної підтримки.

Також важливо визнати, що багато жінок в змозі ефективно поєднувати сімейне життя та військову службу. Сімейні обов'язки не мають ставати перешкодою для жінок у військовій кар'єрі, і військові організації мають зробити все можливе, щоб підтримати їх в цьому.

Внутрішні упередження у військовому середовищі.

Внутрішні упередження у військовому середовищі можуть мати різні прояви та відтінки, зокрема:

стать: часто жінки, які служать у військових формуваннях, можуть зіткнутися з упередженнями щодо їх фізичних або психологічних здібностей. Це може включати сумніви у їхній спроможності виконувати певні завдання або участь у бойових діях;

ранг та стаж: молодших або менш досвідчених військовослужбовців можуть сприймати з певним скептицизмом або недовірою, вважаючи, що вони не мають достатнього досвіду або знань;

етнічна та культурна належність: військовослужбовці з різних етнічних груп або культур можуть стикатися з упередженнями або стереотипами з боку своїх колег;

вікові стереотипи: молоді військовослужбовці можуть бути сприйняті як несерйозні або недостатньо зрілі, тоді як старші можуть вважатися застарілими або менш адаптованими до нових умов військової служби;

релігійна належність: у військовому середовищі може існувати упередження до осіб певних релігійних переконань;

освіта: іноді існує упередження до осіб з певним рівнем освіти або спеціалізацією, особливо якщо вона відмінна від загальноприйнятої у даному військовому колективі.

сексуальна орієнтація: у деяких військових середовищах існують упередження до осіб іншої сексуальної орієнтації.

Важливо зазначити, що ці стереотипи та упередження не відображають реальність, і багато жінок та чоловіків успішно виконують свої обов'язки у військових формуваннях, вкладаючи величезні зусилля в подолання цих та інших викликів.

Важливо також зрозуміти, що упередження часто базуються на невідомості, страху або непорозумінні. Вони можуть мати негативний вплив на моральний стан, координацію дій та ефективність діяльності військового колективу. Тому важливо працювати над виявленням та подоланням таких упереджень, сприяючи створенню здорового та згуртованого командного середовища.

Відображення у ЗМІ: військовослужбовці в російсько-українській війні.

Стереотипне відображення. ЗМІ іноді відображають жінок-військових у традиційних або стереотипних ролях, акцентуючи їхню вразливість чи емоційність. Таке зображення може зменшувати сприйняття їхньої професійної компетентності. Однак ЗМІ також звертають увагу на людський аспект війни, показуючи військовослужбовців як синів, дочок, батьків, матерів, чоловіків, дружин, братів і сестер, які борються на фронті, а їхні родини – вдома.

Героїчні образи. З іншого боку, деякі ЗМІ висвітлюють жінок у військовій службі як героїнь, які протистоять традиційним гендерним нормам, що може стимулювати суспільство переглядати ролі жінок у новому світі.

Питання гендерної рівності. ЗМІ можуть обговорювати виклики та проблеми, з якими стикаються жінки на військовій службі, такі як упередження, дискримінація або сексуальне домагання.

Персональні історії. Детальні репортажі про конкретних жінок, які воюють, можуть допомогти публіці зрозуміти їхні мотиви, виклики та досягнення на особистому рівні.

Аналіз впливу. ЗМІ можуть досліджувати, як участь жінок у військовій службі впливає на динаміку розвитку військових формувань, їхню ефективність та моральний стан.

Контекстуалізація. ЗМІ можуть звертатися до історичного та культурного контексту, щоб пояснити специфіку ролі жінок у військовій службі під час російсько-української війни.

Критика та дискусії. ЗМІ також можуть представляти різні точки зору на питання гендерної рівності у військовій службі, сприяючи обговоренню та рефлексії серед аудиторії.

У підсумку, правильне та збалансоване відображення ролі жінок-військовослужбовців у ЗМІ може привести до кращого розуміння та визнання їхнього вкладу в оборонну здатність країни та сприяти подоланню гендерних упереджень у суспільстві.

Приклади вдалих практик. Українські жінки на лінії фронту.

1. **«Чорний янгол» та «Віскас»** – це псевдоніми жінок-снайперів, які стали легендою серед українських військовослужбовців. Їх влучність стали причиною багатьох розповідей на лінії фронту.

2. **Аліна Жеваго** – командир медичної групи, відома своєю відданістю службі та порятунковим діям на полі бою.

3. **Аліса Шрамко на псевдо «Доля»** – санінструкторка Фастівського ДФТГ, субінструкторка в Добровольчому медичному батальйоні «Госпітальєри».

4. **Андріана Сусак-Арехта на псевдо Малиш** – учасниця російсько-української війни ще з 8 травня 2014 року. Вона була доброволицею батальйону «Айдар».

5. **Анна Кампан** – офіцерка медичної служби, яка багато разів виручала своїх товаришів під вогнем. Її зусилля та відданість долі військовослужбовців були високо оцінені її командою.

6. **Валентина Будник** – солдат, яка демонструвала високий рівень бойових навичок та лідерські якості.

7. **Євгенія Заспа** – солдат, що відзначалась відвагою та невтомністю в умовах фронту.

8. **Інна Веревська** – лікарка, що надавала медичну допомогу пораненим в умовах бойових дій.

9. **Ірина Барановська** – розвідниця, відома своєю здатністю проникати на ворожу територію та збирати цінну інформацію.

10. **Капітан Тетяна Апатченко** – начальник пресслужби окремої механізованої бригади імені кошового отамана Івана Сірка.

11. **Капітан Христина Бойчук на псевдо Кудрява** – заступниця командира мінометної батареї 4 бригади оперативного реагування Нацгвардії України.

12. **Катерина Кірієнко** – командир артилерійського відділення, відзначалась точними вогневими ударами.

13. **Катерина Поліщук на псевдо «Пташка»** – парамедикиня з «Азовсталі».

14. **Любов Кириленко** – снайперка, що здійснила кілька важливих ліквідацій ворожих командирів.

15. **Людмила Жук** – зв'язківка, відповідальна за підтримку зв'язку між різними частинами військового формування.

16. **Марія Берлінська** – пілотеса безпілотних літальних апаратів, засновниця волонтерської ініціативи, що надає підтримку Збройним силам України.

17. **Марта Дем'янчук (Юрко) на псевдо Стріла** – бойова медикиня 10 гірсько-штурмової бригади «Едельвейс».

18. **Наталія Бахтіярова** – відома медична сестра, яка рятувала бійців на передовій, загинула під час виконання обов'язків.

19. **Оксана Рубаняк** – кулеметниця 72 окремої механізованої бригади імені Чорних Запорозжців.

20. **Оксана Якубова** – офіцер радіотехнічних військ, що керувала відділенням у зоні АТО.

21. **Олена Білозерська** – Олена є однією з найвідоміших жінок-військових, яка брала активну участь у бойових діях. Як волонтер-бійця батальйону «Айдар», вона також є блогеркою, яка ділиться своїми досвідами з лінії фронту.

22. **Олена Шостак** – полковник, що командувала батальйоном і демонструвала високий рівень тактичної мудрості.

23. **Ольга Гриневич** – сержант, що активно юрала участь у розвідці та координації вогню.

24. **Полковник Валерія Парада** – перша жінка-миротворець, яка представляла Україну в штабах Місії ООН

25. **Солдат Катерина Бринецька** – стрілець 78 батальйону 102 окремої бригади Сил територіальної оборони ЗСУ Івано-Франківщини

26. **Тамара Зеленська** – водій-механік, що відзначалась відвагою, перевозячи війська під ворожим вогнем.

27. **Тетяна Чорновол** – старший лейтенант ЗСУ, командир протитанкового взводу, журналістка та активістка, яка приєдналась до батальйону «Айдар» та стала іконою відпору проти російської агресії.

28. **Юлія Пасєвська на псевдо «Тайра»** – військовослужбовиця, спортсменка та волонтерка, була командиркою підрозділу "Янголи Тайри", парамедикинею.

29. **Юлія Толмачова** – старший сержант, водій-механік бронетранспортера. Вона демонструвала високий рівень професійних навичок, перевозячи своїх бійців у найбільш небезпечних зонах конфлікту.

Ці та багато інших історій демонструють важливу роль, яку жінки відіграють у військовому конфлікті, та виклики, з якими вони стикаються. Незважаючи на труднощі та упередження, багато українських жінок продовжують служити своїй країні з гідністю та відвагою.

Заходи і ініціативи, які спрямовані на підтримку жінок у військовій службі.

Важливо створити умови, за яких військовослужбовиці будуть відчувати себе підтриманими та відданими своєму вибору професії. Для цього можна впровадити наступні заходи і ініціативи:

- курси для жінок з психологічної підготовки, фізичних навичок та специфічних військових дисциплін;

- створення програм менторства, де досвідчені військовослужбовиці можуть ділитися своїм досвідом з новачками;

- забезпечення доступу до медичних спеціалістів, які розуміють гендерно-специфічні потреби;

- проведення тренінгів та семінарів на тему гендерної рівності для всіх військовослужбовців;

- створення центрів підтримки для жінок, де вони можуть отримати консультації у питаннях, що стосуються стресу, ПТСР та інших психологічних аспектів служби;

- виготовлення форми та спорядження, яке враховує анатомічні особливості жіночого тіла;

- програми допомоги для сімей жінок-військовослужбовців, які перебувають на передовій;

- стимулювання та підтримка жінок у їхньому професійному рості та досягненні вищих посад.

- проведення тренінгів та введення жорстких заходів проти сексуальних домагань у військовому середовищі;

- забезпечення доступу до юридичних консультацій у питаннях, що стосуються прав жінок у військовій службі;

- проведення інформаційних кампаній серед громадськості з метою зміни ставлення до жінок у військовій службі.

- створення окремих гуртожитків або приміщень для жінок для забезпечення їхньої безпеки;

- запровадження квот або інших заходів для забезпечення репрезентативності жінок на всіх рівнях військової служби;

- створення мережі спільнот для жінок у військовій службі, щоб вони могли ділитися досвідом та отримувати підтримку;

- співпраця з громадськими організаціями та міжнародними партнерами для реалізації гендерних ініціатив.

Ці заходи та ініціативи можуть сприяти створенню сприятливого середовища для жінок у військовій службі, а також вищої ефективності та співпраці між усіма військовослужбовцями.

Висновки.

Російсько-українська війна кинула виклик всьому українському суспільству, але зокрема вона наголосила на важливих гендерних викликах та упередженнях, які існують у секторі безпеки та оборони України. Ця війна показала, що, незважаючи на попередні зусилля щодо гендерної рівності, старі настанови і радянські практики в деяких випадках ще залишають свій відбиток.

Жінки, які служать в українських збройних силах, виявили себе як надзвичайно віддані, відважні та компетентні військовослужбовці. Вони заробили право на визнання та повагу своєї ролі в обороні України. Це не лише важливо для поточної війни, але й має глибокі наслідки для майбутнього військової служби в Україні.

Тому є важливим продовжити роботу над впровадженням державної гендерної політики в українському військовому секторі, незважаючи на виклики та упередження. Україні потрібно вивчати цінний досвід, який надає ця війна, для посилення ролі жінок у військових справах. Гендерна рівність повинна стати не тільки словом, але й дією. Це вимагає створення таких умов, за яких кожна людина, незалежно від статі, матиме змогу внести свій вклад у оборону країни. Такий підхід не тільки сприяє гендерній рівності, але й зміцнює потенціал оборони нашої держави.

1. Історія повзучої анексії Криму: лютий 2014 – 2023 роки. URL: <https://cpd.gov.ua/articles/istoriya-povzuchoyi-aneksiyi-krymu-lyutyj-2014-2023-roku/> (дата звернення: 08.08.2023).

2. Хрещення Київської Русі – одна із вікопомних подій в історії українського народу URL: <https://poltava.archives.gov.ua/publikatsiyi/115-khreshchennia-kyivskoi-rusi-odna-iz-vikopomnykh-podii-v-istorii-ukrainskoho-narodu>

3. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 р. № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 08.08.2023).